

Bogactwo młodości wyzwaniem dla wychowawców XXI wieku, red. Alina Rynio i Katarzyna Stępień, Lublin: Wydawnictwo KUL 2010, ss. 230.

Na polu badań pedagogicznych ukazuje się coraz więcej opracowań poruszających problematykę rozwoju i wychowania dorastającego pokolenia. Szczególnie w czasach, w których przyszło nam żyć, ważne są propozycje pewnych zintegrowanych sposobów oddziaływań wychowawczych, by wychować dzisiejszą młodzież na dobrych ludzi. To właśnie z tego powodu na uznanie zasługuje wydanie recenzowanej książki.

O wartości publikacji stanowi dobór treści zawartych w niej artykułów, które przybliżają znaczenie mądrego wykorzystania okresu dorastania dla funkcjonowania młodego człowieka w przyszłości oraz roli, jaką powinien odegrać przy tym wychowawca. Autorzy podejmują próbę udzielenia odpowiedzi na kilka ważnych w działalności dydaktyczno-wychowawczej pytań i pokazują, że stworzenie odpowiednich sytuacji wychowawczych przyczynia się do pozytywnych zmian w osobowości wychowanków oraz do kształtowania u młodzieży własnej właściwej hierarchii wartości.

Książka została podzielona na cztery części, w których szczegółowo rozwijana jest główna teza – młodość jako czas ogromnych wyzwań rozwojowych i wychowawczych. Stopniowo są wprowadzane kolejne zagadnienia z zakresu wzrastania młodego człowieka ku pełni człowieczeństwa. W związku z tym każdy czytelnik, który będzie studiował zamieszczone w tej pozycji teksty, ma możliwość pogłębienia wiedzy w zakresie kilku aktualnych problemów edukacyjnych.

W części pierwszej, zatytułowanej *Młodość i jej uwarunkowania*, refleksji zostały poddane etapy dochodzenia człowieka do dojrzałości. Przyczynę sprawczą dojrzałości osoby upatruje się w szeroko pojętej kulturze, dzięki której, jak zauważa Henryk Kiereś, „człowiek przekształca zastany świat i zarazem doskonali samego siebie” (s. 11). Autor rozważając wychowanie młodego człowieka jako swoistą „uprawę młodości”, przekonuje, że należy się troszczyć o wysoką „kulturę młodości”.

Główny postulat tej części książki to otwartość wychowawców na indywidualność młodego człowieka, co jest warunkiem stworzenia dobrej sytuacji rozwojowej. Podkreśla się przy tym szczególną rolę nauczyciela, który posługując się określonymi metodami i formami pracy, przygotowuje wychowanka do samodzielnego odkrywania i odpowiedzialnego urzeczywistniania wartości. Zwraca się uwagę na fakt, że wychowanie jest rzeczą oczywistą, natomiast niezbędne jest poszukiwanie nowych form i środków do realizacji procesu wychowawczego. Zasadnie uznano, że celem ostatecznym bytowania człowieka w świecie jest jego życie dane i zadane. Stąd tak bardzo ważna jest umiejętność przeprowadzenia młodego człowieka do etapu wykształcenia się jego własnej osobowości, zgodnej z tym, co naturalne oraz kulturotwórcze.

Alina Rynio, autorka następnego artykułu, pt. *Co zrobić z darem młodości. Wskazówki pedagoga*, przywołuje propozycję wychowania młodych w ujęciu Jana

Pawła II, która to – jej zdaniem – „pozwała widzieć w osobie ludzkiej źródło zadań, obowiązków i uprawnień, a zwłaszcza wartości” (s. 29). Niezwykle cenny w pracy nauczycieli może być przywołany przez autorkę program wychowawczy, opracowany przez ks. Zdzisława Struzika na podstawie nauczania Jana Pawła II. Treściami programu są wartości ogólnoludzkie, które zdaniem A. Rynio są „niezbędne do odkrywania sensu życia ludzkiego i postępowania zgodnie z normami moralnymi przyjętymi w naszej kulturze narodowej i chrześcijańskiej” (s. 35).

Nadal zatem pozostają aktualne postulaty pedagogów, by proces wychowawczy był oparty na rzetelnej wiedzy aksjologicznej. To pozwoli wychowywać młodzież tak, by była kulturalna, wykształcona, twórcza i ambitna.

Istotne znaczenie w wychowaniu młodego człowieka w okresie dorastania mają czynniki wywierające wpływ na jego integralny rozwój. Anna Lendzion w artykule *Czynniki integralnego rozwoju młodzieży* rozpoczyna rozważania nad tymi czynnikami od wyjaśnienia pojęcia „rozwój”. Istotą podanej przez autorkę definicji jest myśl, że każde osiągnięcie rozwojowe ucznia musi być połączone w harmonijną całość z innymi fragmentami osobowości. Na uwagę pod tym względem zasługuje aktywność własna osoby. Stanowi ona bowiem bezpośredni czynnik sprawczy rozwoju, czyli – jak podkreśla autorka – „wyznacznik procesów rozwojowych, bez którego rozwój nie mógłby się w ogóle dokonywać” (s. 43).

Myślą przewodnią autorów jest również to, że koniecznością staje się twórcze zagospodarowanie czasu młodości, by uniknąć różnego rodzaju zagrożeń i patologii oraz by z dumą nosić miano ludzi, którzy w sposób wartościowy wykorzystują ten bezcenny dar, jakim jest młodość, podchodząc odpowiedzialnie do spraw istotnych.

W części drugiej, zatytułowanej *Młodość w relacjach osobowych*, dokonano charakterystyki tychże relacji. Wiele uwagi poświęca się znaczeniu zainteresowań młodego pokolenia wiarą i religią dla realizacji procesu wychowania. Dagmara Musiał w artykule *Młodość a religia* poddaje interesującej analizie koncepcje dotyczące „miejsca religii w życiu człowieka, jej źródeł oraz funkcji, jakie pełni” (s. 60). Wskazano przy tym na rolę wrażliwości i krytycyzmu młodych ludzi „wobec zjawisk dotyczących życia zewnętrznego” (s. 75). Efektem występujących przy tym konfliktów, zdaniem autorki, „jest wypracowanie pewnego kryterium wyboru, które staje się fundamentalne w funkcjonowaniu w dorosłości” (s. 75). Ważne jest zrozumienie przez wychowanków, że Bóg jest źródłem dobra, wymaga tego dobra od człowieka i odrzuca zło.

W tej części książki zwrócono również uwagę na szczególną rolę miłości i przyjaźni w życiu młodzieży. Arkadiusz Gudaniec poświęcił tej problematyce artykuł pt. *Miłość i przyjaźń jako odpowiedź na potrzeby młodych. Kilka refleksji dla młodzieży i wychowawców*.

Jednym z największych problemów współczesnego świata jest problem opuszczania przez dorosłą młodzież domu rodzinnego. Rozważaniom nad tym problemem Piotr T. Nowakowski poświęcił swój artykuł pt. *Opuszczenie gniazda rodzinnego*.

Część trzecią, pt. *Świat młodych – młodzi w świecie*, rozpoczyna „głos w dyskusji” autorstwa Barbary Kiereś. Jej artykuł *Między idealizmem młodzieży a materializmem współczesnej kultury* pobudza do refleksji nad faktem, że „życie ludzkie realizuje się dopiero wtedy, gdy człowiek w oparciu o materialną stronę życia

wyzwała i aktualizuje swoje możliwości duchowe” (s. 109). Zdaniem autorki, to dorośli przychodzą młodemu człowiekowi z pomocą w poznawaniu otaczającego świata, w tym również jego zagrożeń. Autorka podkreśla, że dorośli powinni wskazywać, w jaki sposób „wcielać swoje marzenia i ideały w życie tak, by nie miały nic wspólnego z idealizmem, ale z realizmem i stanowiły pełną aktualizację ducha ludzkiego, więc jego doskonalenie” (s. 111). W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera chińskie przysłowie, które głosi: „Daj człowiekowi rybę, a dostarczysz mu pożywienie na jeden dzień. Naucz człowieka łowić, a będzie miał pożywienie na całe życie”. Ogromną zatem rolę w wychowaniu młodego człowieka odgrywają wychowawcy, którzy pomagają mu odkryć, zinternalizować i realizować dobro.

Dalsze rozważania w tej części dotyczą problematyki wpływu mediów na dorastającą młodzież. Jest to dość istotny aspekt procesu wychowawczego, gdyż współcześnie życie człowieka staje się coraz bardziej medialne, a środki społecznego przekazu stanowią jeden z elementów świata młodości. Tymczasem kulturotwórcza rola mediów znacznie się ograniczyła i systematycznie maleje. Tego faktu nie można pominąć w procesie wychowawczym, gdyż, zdaniem Doroty Bis, „media nie pomagają człowiekowi w tworzeniu zintegrowanego obrazu świata, a usiłują najpierw rzeczywistość, a potem odbiorcę modelować według zamysłu nadawcy” (s. 119). Przewodnią myślą jej artykułu pt. *Wpływ mediów na młodość* jest konieczność uczenia się mądrego korzystania z mediów. W wyniku tego młody człowiek będzie mógł zachwycać się wartościowym przekazem medialnym oraz uniknie niekorzystnego oddziaływania rzeczywistości wirtualnej na własne zachowanie. Obejrzany program powinien wносить do rozwoju młodzieży jak najwięcej wartościowych przeżyć. Dlatego – jak zaznacza D. Bis – „w procesie edukacji trzeba położyć szczególny nacisk na umiejętność posługiwania się mediami, na konieczność dokonywania wyboru odbieranych treści, zmianę niewłaściwych przyzwyczajzeń medialnych oraz na rozwijanie zainteresowań i różnych pozamedialnych form aktywności” (s. 130).

Kolejnymi zagadnieniami poruszonymi w tej części są: wpływ wykluczenia społecznego rodzin na zachowania społeczne młodzieży oraz rola kuratora rodzinnego w „zapobieganiu demoralizacji podopiecznych”. Ten bardzo istotny aspekt wychowawczy porusza Tomasz Wach w artykule pt. *Ekskluzja społeczna w etiologii zachowań społecznych nieletnich*. Nie ulega wątpliwości, że zaburzona socjalizacja w domu rodzinnym powoduje niedostosowanie społeczne młodego pokolenia, uniemożliwiając mu konstruktywne funkcjonowanie w świecie. Dość często prowadzi to do różnego rodzaju przestępstw. Dzięki pracy kuratora rodzinnego można dokonać pozytywnych zmian w życiu zagrożonych wykluczeniem społecznym rodzin.

Za niezwykle interesujący można uznać artykuł Małgorzaty Sagan *Szkoła – kuźnię talentów czy zaprzepaszczonych szans?*, gdyż może posłużyć inspiracją do działań wychowawczych w ramach ogłoszonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej Roku Odkrywania Talentów. Autorka mówi o jednym z najważniejszych zadań szkoły, jakim jest „stymulowanie harmonijnego rozwoju ucznia poprzez odkrywanie wpisanych w jego naturę możliwości twórczych” (s. 153). M. Sagan przekonuje również czytelnika, że „szkoła jest o tyle kuźnią talentów a nie zaprzepaszczonych szans, o ile pracują w niej roztropni, mądrzy nauczyciele – pasjonaci o mentalności zwycięzcy” (s. 161).

Przez dłuższy czas wśród teoretyków i praktyków wychowania oraz w środowiskach społecznego przekazu toczy się dyskusja na temat występowania wśród młodzieży zjawiska agresji. Zaprezentowane w czwartej części, zatytułowanej *Młodość zagrożona agresją*, rozważania nad społeczno-kulturowymi uwarunkowaniami tego zjawiska, prowadzą do ciekawych wniosków.

Podkreślono m.in., że w środowiskach społecznego przekazu występuje „nadreprezentacja agresji w stosunku do rzeczywistości”, powodująca „uznanie agresji za akceptowany społecznie element życia społecznego i wprowadzenia jej do zbioru zachowań normalnych”. Tej problematyce swój artykuł *Tradycyjne i nowe media a zachowania agresywne dzieci i młodzieży* poświęciła D. Bis.

Jedną z podstawowych funkcji szkoły powinno być takie oddziaływanie wychowawcze, aby nawyki szkodliwe zostały zmienione na właściwe, społecznie pożądane, oraz by były respektowane zasady i normy społeczne. Jest to szczególnie ważne, gdyż – jak podkreśla T. Wach – autor artykułu *Młodość wobec agresji. Socjokulturowe uwarunkowania zachowań ludzkich, opartych na agresji i przemocy*, „problem młodzieżowych zachowań agresywnych i przemocowych ma swój szeroki nie zawsze dostrzegalny kontekst kryminologiczny” (s. 215).

By skutecznie przeciwdziałać zjawisku agresji wśród młodzieży, należy dotrzeć do źródeł agresywnych zachowań i wówczas szukać sposobów przeciwdziałania. Kilka propozycji takich działań podaje Dariusz Zalewski w artykule *Praca z uczniem agresywnym*.

Podsumowując trzeba zaznaczyć, że dzisiejsza młodzież wcale nie jest taka zła, a za takim czy innym niewłaściwym zachowaniem może być ukryte swoiste wołanie o pomoc. Trzeba tylko umieć to odczytać i znaleźć jak najlepsze rozwiązanie.

Recenzowana książka ma charakter zarówno teoretyczny, jak i praktyczny, gdyż wskazuje możliwości wykorzystania bogactwa młodości w pracy wychowawczo-dydaktycznej. Można wyrazić nadzieję, że pozycja ta pomoże wychowawcom, do których jest przede wszystkim adresowana, odkryć i wykorzystać dla dobra młodzieży bogactwo tego okresu.

Krąg czytelników książki może być znacznie szerszy. Można ją polecić wszystkim tym, których interesuje problematyka efektywnego wychowania młodzieży, którzy troszczą się o jej wszechstronny rozwój oraz poszukują form pomocy w przewyżnieniu napotykanym przez nią trudności.

Pozycja ta może być niezwykle pomocna również studentom kierunków pedagogicznych w procesie ich przygotowania do wykonywania zawodu oraz może stanowić inspirację do szczegółowych badań poruszonych w niej problematyki.

Yelena Novak
Wydział Nauk Społecznych KUL